

Két világ regénye

Mostanság mintha egyre többet beszélnék arról, hogy egy kicsit talán jobban kellene figyelni, ápolni, s főleg önmagunkhoz hozzá adni egykor élt nagyok emlékét, kulturális hagyatékát. A feladat kellemes, ráadásul hasznos is, hiszen ápolván az emlékeket tulajdonképpen saját értékeinket védjük – védenénk? – meg az acsarkodó műholdak és számítógép-hálózatok elől; a koncentráció pedig további talán nem várt eredményekhez is vezethet. A legfontosabbnak azt vélem, hogy valódi mondandókon töprengjünk; persze ki is vélekedik másképpen(?). Talán a töprengéssel, mint kifejezéssel kell vitatkoznom. Inkább nevezném keresésnek, hogy meg se álljak annál, ami *úgy ahogy*, és *akkor* nem mond semmit; de legalábbis ott nem helytálló. A nehézség az, hogy ezek a közelítések szubjektívek alkotó és alkotó, befogadó és befogadó között. Mégis így kellene viselkedni. A veszély viszont fennáll, hogy – durván szólva – ez rossz hatásfokúnak tűnik. A törődést, *ezt a fajta* törődést éppen ezért érdemes trenírozni. Pilinszky János *A valóságról* című szövegében írja: *"A tény a valóságnak küszöbe, megmerevült fölszíne csupán. A valóság ami fele mi vágyakozunk, épp e fölszín mögé van befalazva"*. E törekedés, az ilyen irányultságú és ilyen szintű hitelességre vágyakozás nagyon fontos, sőt valószínűleg kikerülhetetlen útja a legkisebb *eredménynek* is.

Mikszáthról kellene beszélnem, aki – úgy vélem – minden társadalmi "risza" nélkül közelebb áll hozzánk Nógrád megyeiekhez; merthát itt élünk. Csak hát fölmerül a kérdés: Mi – hogy úgy mondjam – ilyenféle gondoskodással megérdemeljük-e Mikszáthot? Talán igen, talán nem. Esetleg vannak, akik megérdemlik, de akadnak, akik nem? Mindegy – mondom nyers módon –, az történt, hogy *itt* született, ennél fogva bizony sokkal jobban kellene figyelnünk munkásságára, művészetének hagyatékára. Feladatunk valóban csak annyi lenne, hogy olvassuk, értelmezzük – ma, ebben a semminő világban –, hogy méltán, s jó alapokon álló fölkészültséggel lehessünk büszkék, földinkre. Egy folyóirat, egy olvasott folyóirat, hát ugye mindig aktuális. Így lehetek én is az – persze ha tudok. Közhely (bár a szótól is irtózom, használnom kell), mégis sokszor emlegetjük joggal, hogy szomorú embereket nem nagyon fogja érdekelni Mikszáth népköltészeti tematikája, netán természet ábrázolásának

kifejező háttere. S ez így van. Nógrádban meg van szomorú ember "clég". Az persze másik kérdés, hogy országunk irodalmárai, képzőművészei, zurnalisztái, diákjai, polgárai hogyan viszonyulnak éppen Mikszáthoz, s mit tesznek, tethetnének azért, hogy a mindenkori – ismert – helyzet változzék. (Persze másvalakiről is beszélhetnénk, a kérdések gyakorlatilag *állandóak és változatlanok.*) Az viszont önmagában is érdekes, hogy egy nem is olyan régi kiadású harmadik osztályos gimnáziumi tankönyv azt elmondja, hogy *A jó palócok* írója irodalmunk egyik legnagyobb alakja, művei azonban még így sem érik el az európai realizmus művészi színvonalát. A tankönyvíró annak a teljességnek a hiányáról beszél, ami az orosz és a francia irodalomban ekkor már létezett. Újabb könyvet sajnos nem találtam, de remélem a javított kiadás már nem ennyire direkt. Vagy igazza volt a tankönyvnek?

Mikszáth stílusa utánozhatatlan, ahogy az tanítva vagyon esztétikából, miegyéből – egy sors drámai, nagyon fontos pillanatán keresztül tud olyan általánosságokról beszélni, mondjuk éppen népies novelláiban, melyek olvasása, átgondolása közben egy nagyon mivelsen, hibátlanul alkotó emberrel találkozhatunk. Hol itt a teljesség hiánya? Ott, hogy a tankönyv szerzője a jó ég tudja miért, bizonyos társadalmi átfogó ábrázolásról szól. Szükség van-e, éppen Mikszáth írásaiban – de bárkiében is – ezeket az úgynevezett nagy társadalmi átfogásokat keresni? Ha egy alkotó – mert őt ez érintette meg leginkább – egy társadalmi rétegen keresztül ábrázol teljesen hitelesen, kell-e tőle mindenféle kieröltetett átfogásokat kérni, várni. Nem tudom. Létezik azonban olyan szintű hitelesség, ami már zavarba hozza a befogadót, s onnantól kezdve nincsenek kérdések, kételyek. (Magam ezt leginkább zenében, versben tudom megtapasztalni, bár ez most nem fontos.) Miközben e szöveg íródik, egy kölcsön kazetta szól, még a zeneszerzőt se nagyon ismerem, de a kompozíció – véletlenül? – éppen *ugyanaz* az eset. Ugyanazokat a kívülről látásokat adja a muzsika, mint egy mikszáthi kívülről látás. Innentől kezdve vitathatatlanná válik az alkotás maga; lényegtelen, hogy milyen fajtájú, irányú kérdés, számonkérés keresi föl. Mert bizonyos szinteken túl már csak keresni és törődni lehet a művel, támadni, vádolni nem; sőt talán a kritika, mint *műfaj* sem merülhet föl.

A magyarországi író, költő amolyan társadalmi mindenes, de az mégsem várható el, hogy ezt az írás rovására tegye; márpedig hányan teszik. A tollforgató ember – természetesen – nem minden esetben történész, pszichológus, szociológus, vagy esztéta. Mikszáth jogásznak készült selmecebányai érettségije után, s bár négy év diákoskodás után diplomát nem szerzett, mégis Balassagyarmatra költözött, s mint szolgabírói esküdt, később ügyvédgyakornokként tevékenykedett. Így azt hiszem elmondható, hogy egy józan, racionálisan gondolkodó szerzőről van szó, nem pedig len egy szétszórt művészről. (Nem mintha a szétszórtság egy negatív tulajdonság lenne...) Szükségét azonban nem látom annak, hogy Mikszáthon átfogó társadalmi ábrázolást, netán szociográfiai-jellegű fejtegetéseket kérjek számon szépirodalmi írásaiban.

De miért is *Két világ regénye* irományom címe? Úgy tűnhet, hogy a *Két major regénye* című novellába kapaszkodtam. Talán így is van. Egyrésztől ugyanis fontosnak vélem a prózát, másrésztől párhuzamot fedeztem föl, vagy véltem fölfedezni mai – éppen az íróhoz viszonyuló – társadalmi jelenségekben. Gondoltam itt a *"Ki megy be, és ki megy ki?"* című állandó problémára. Persze ha szigorúan ehhez ragaszkodom, akkor *Három világ regénye*

is lehetett volna; mely három világ Mikszáthét, Magyarországot és Nógrádét jelenthetné. (És Európáról még egy szót sem szóltam.) Mégis csak két kozmoszban gondolkodtam, erőltetettnek tartottam volna ugyanis, ha – különösebb indok nélkül – elválasztom, leválasztom lakhelyünket az országról, mint univerzumról. Mondom ezt annak ellenére, hogy valóban – a már említett – három világot kellett volna (az objektivitás [?] miatt) vizsgálni. Ezt már csak azért is nem tettem (szerintem ne is tegyük), mert egyebek miatt is elfelejtett kis régió ez, s legalább mi próbáljunk úgy csinálni, mintha ez nem így lenne. Természetesen ezzel még sok minden nem fog változni, s a változást, különösen a javulást még elképzelni is nehéz. Persze az sem lenne rossz megoldás, ha a *továblépésekre* megpróbálnánk tudatosan is törekedni.

Az erre irányuló törekvések – lévén regionálisak – olyan összetettek, hogy az itt élőkön kívül igazán nem nagyon tudja senki bármerre is mozdítani. Így van ez a mai magyar ember és Mikszáth Kálmán művészetének kapcsolatában is (?), melyen szintén kellene meditálni. Van-e értelme olvasni? Érdeklí-e egyáltalán, az egyik oldalon rádiótelefonos, a másikon meg napról-napra tengődő társadalmat? Érdeklí-e azokat, akik tanulják? Nem tudni, hisz' reális felméréseket nem lehet végezni. Persze azért, pontos adatok hiányában is ténynek tűnik, hogy hát nem nagy az érdeklődés. Na mármost! Ha egy ilyen kiemelkedő egyéniséghez, amilyen Mikszáth így viszonyul a nagyérdemű, akkor érthetővé válhat, hogy a ma pályakezdő fiatal irodalmár mit is várhat egy társadalomtól, amely *mellesleg* a kontinenshez kíván csatlakozni. Miért unja meg néhány év alatt az "elkallódott" szövegeit? És miért hagyják abba sokan az alkotást, a pálya legelején alig túl? Mert a művészetek ezen ága igenis ma még (ma újra?) réteg, néhány valódi értékkel. Azonban úgy hírlík, a helyzet többnyire mindenhol elkeserítő; túl sok a hozzá nem értő, s ez egy tapintatos közelítés. Mindenesetre, ami hazánkban Mikszáthoz, az irodalomhoz, a zenéhez, a képzőművészethez való viszonyt jellemzi, az azért nem a kirakatba való. Ezen belül az is külön kérdés, hogy a mostanában elindult/induló alkotóra – bármely művészeti ágban tevékenykedik – ki fog vigyázni, ki fogja segíteni, hogy első szövegei, festményei, zenéi el tudjanak indulni oda, ahová azok szánva voltak, ahová valók. Általában senki, s ez szomorú.

Úgy vélem, jelen helyzet – amikor a művészeti egyesületek és együttesek, szövetségek, sorra függesztik föl, hagyják abba tevékenységüket – valóban nem a hirdetésekbe való, merthát egy kicsit *ciki*, sőt ezt mondani majdhogynem finomkodás; lévén *rázósabb* a helyzet, mint ciki. Adódott azonban egy új feladat, azonkívül, hogy a szerző, alkotó ember csak úgy egyszerűen írja, fesse, komponálja, faragja a magát: mindeközben – az egész társadalommal együtt persze – arra kell odafigyelnie, meg ne lássa senki ezt a helyzetet, főleg Európa ne. Ugyanis ebbéli helyzetünket is tapasztalva lehet, hogy nem nagyon kívánja majd az általunk oly' nagyon vágyott, s remélt cimborálást.